

CULTURA ȘI STRATIFICAREA SOCIALĂ

*Iurie CARAMAN, doctor în sociologie,
Institutul Integrare Europeană și Științe
Politice al AȘM*

Abstract. Culture is an ensemble of elements of the society, well in the inheritance past shape, or in the present creation shape. The internal structure of culture can be approached at different levels - social and personal.

Culture is "located" in time and space, in a particular social community. It doesn't exist outside the social group and contributes to the sociological portrayal of this group. The study of culture is achieved by fundamental concepts encountered in culture anthropology as well as in sociology of culture - cultural model, cultural values ethos, cultural configuration, tradition, human value, which are present in any approach to cultural phenomenon.

Cultura este orice produs al gândirii și activității umane. Orice realizare a omului este cultură datorită acțiunii sale conform unui anumit plan ori fără. Cultura este ansamblul elementelor unei societăți, fie în forma moștenirii trecutului, fie în forma creațiilor prezentului. Relația dintre cultură și societate este una de interdependență. Cultura există numai prin oameni, iar societatea solicită culturii furnizarea pentru membrii săi a setului de idei diriguitoare în comportamentul și gândirea acestora.

Cunoscutul sociolog american T. Parsons pe bună dreptate susținea că "complexitatea activității sistemului social este imposibilă fără un sistem simbolic relativ stabil"[1, p.503]. Însă și sistemul culturii privit sub acest aspect poate fi conceput drept un sistem de simboluri formată din norme și valori acceptate de o anumită societate ori popor, semnificații, modele comportamentale care reglează activitatea indivizilor și a grupelor sociale. E de consemnat faptul că diferențierea acestor grupe ori mai bine zis a stratificării sociale, într-o mare măsură este determinată anume de gama specifică a simbolurilor, semnificațiilor și valorilor care sunt împărtășite de o anumită grupă socială și care o face să fie deosebită de alte grupe sociale.

Grupele sociale care se deosebesc într-o măsură mai mare ori mai mică de alte grupe, cum ar fi de pildă grupa etno-națională (română, rusă, ucraineană, bulgară), care și realizează activitatea într-un mod specific al obiceiurilor, normelor, tradițiilor, ritualurilor, confesiunilor religioase, limbii ș.a.

Între aceste deosebiri specifice pe care le întrunește se încadrează nu numai

cultura universală și etno-națională, dar și cea urbană, rurală, profesională, de clasă, școlară și extrașcolară cât și alte subculturi. Datorită acestor diferențieri specifice ale culturii putem deosebi indivizii orășeni de indivizii de la sate, moldoveanul, ucraineanul, găgăuzul de alți reprezentanți ai altor naționalități, pe cel de confesiune laică de cel de confesiune musulmană ș.a.m.d.

Tocmai de aceea T. Parsons menționa că “structura sistemelor sociale în general este formată din standarde instituționalizate a culturii normative” [2, p.508].

Structura culturală devine tot mai importantă în stabilirea distincțiilor dintre indivizi, pe măsură ce societatea trece de la modernitate la post-modernitate.

Un loc aparte în structura socioculturală îi revine ordinii statutare, adică cea ce se referă la onoarea socială sau prestigiu. Ea presupune existența unei vieți comunitare bazate pe relații continue și un minim consens cu privire la anumite norme și valori. Ierarhia statutelor sau prestigiului se întemeiază pe judecăți de valoare, pe evaluări făcute de membrii comunității. „Grupurile de statut” se deosebesc prin stilul lor de viață, exprimat prin nivelul de educație, prestigiul conferit de naștere sau profesie, modurile de consum al bunurilor materiale sau culturale. Indivizii fiecărui grup de statut întrețin mai frecvent relații sociale între ei decât cu celelalte grupuri de statut. Fiecare se străduiește să-și sublinieze identitatea, să se deosebească de ceilalți, să sporească distanța care îl separă de inferior și să se apropie astfel de superior.

Prin consumul său excesiv și ostentativ, prin anumite practici culturale sau sportive ce presupun mulți bani și o îndelungată educație, prin anumite obiceiuri, un grup se apără de intruși și își asigură, din partea membrilor celorlalte grupuri, recunoașterea temeiniciei prestigiului său. Chiar în societățile democratice în care egalitatea condițiilor este admisă, asistăm pe termen lung la cristalizarea acestor grupuri și la constituirea unor veritabile aristocrații profesionale (politice, teatrale, muzicale, elitare) în care uneori accesul este aproape imposibil.

Studiile culturale au apărut la sfârșitul secolului al XX-lea prin reintroducerea gândirii marxiste în sociologie și prin articularea unei teorii sociologice în domeniul criticii sau teoriei literare cu scopul de a se concentra asupra analizei subculturilor în societățile capitaliste.

Azi atât sociologii cât și antropologii și-au concentrat cercetările asupra proiectului studiilor culturale. O bună parte dintre ei resping însă identificarea culturii cu bunurile de consum și noțiunea unei culturi cu granițe, stratificată, deci implicit și pe cea de subcultură. În locul ei, se propune modelul unei rețele complexe de pattern-uri variabile, care leagă oamenii aflați în poziții diferite sau formațiile sociale aflate pe scări diferite. Potrivit acestei idei, fiecare grup își poate construi o identitate culturală proprie. Studiul propus ce ține de stratificarea culturală în RM își pune în obiectivele sale de a defini rolul și ponderea culturii în stratificarea socioculturală, a tot ce ține de diferențierea structurală a culturii din Republica Moldova.

Un sistem cultural (sau mai simplu spus o cultură) poate fi considerat ca făcând parte dintr-un sistem social și este ierarhic similar unui sistem economic, politic sau legal.

Cultura folk poate fi definită ca moștenire colectivă de instituții, obiceiuri, îndemânări, îmbrăcăminte, și mod de viață a unei comunități mici, stabile, unite și de regulă rurală, numită societate folk. Ceea ce se petrece în cultura folk este controlat de tradiție. Rezistența la schimbare a acestei culturi este puternică, iar în cadrul ei sacrul predomină secularul. Lucrurile făcute acasă sau făcute de mână domină sfera uneltelor, pregătirii hranei, medicinei, povestirilor și ritualurilor. Clădirile sunt înălțate fără arhitect sau proiect, dar printr-un plan (design) comun societății locale și folosindu-se materiale de construcții și unelte disponibile pe plan local. Cultura folk nu se reduce la folclor. Acesta este de regulă definit ca literatură tradițională. El cuprinde viziuni asupra

lumii, povești, basme, credințe, legende, cântece, mituri, etc. păstrate în cursul timpului relativ neschimbate și necritic de către membrii unui grup sau comunități. Cultura folk are un conținut mai larg. Ea cuprinde atât elemente tangibile (sau materiale), adică lucruri fizice, vizibile (instrumente muzicale, mobilă, unelte clădiri), cât și elemente intangibile sau non-materiale (cântece folk, povestiri, moduri de vorbire, modele de rugăciuni, viziuni despre lume, etc.).

Cultura populară este opusă culturii folk ce sugerează individualitatea, specificitatea unui grup relativ restrâns de oameni și, mai presus de orice, tradiția. Cultura populară, în contrast, implică o masă de oameni, în principal situată în mediul urban și care adoptă în mod constant și abandonează rapid modurile de comportare aflate într-o schimbare neîntreruptă, modelele și capriciile culturii materiale și non-materiale. Cultura populară se substituie și înlocuiește diferențele folk și etnice. Astfel, ea devine atât o forță nivelatoare, cât și o forță eliberatoare. Ea servește pentru a înlătura acele stiluri de viață distinctive și elementele culturilor materiale și non-materiale ce se nasc, dezvoltă și există când grupurile rămân izolate și egocentrice. Uniformitatea se substituie diferențierii și identitatea grupurilor este erodată. În același timp individul devine mai liber prin expunerea lui la o arie mult mai largă de oportunități în îmbrăcăminte, alimente, unelte, recreație, medicină și stiluri de viață, decât au fost vreodată disponibile într-un mediu cultural controlat de alegerile restrictive și limitele impuse de obicei și izolare.

Modernitatea creează o dislocare profundă prin diferența dintre cultura înaltă (cultura elitei) și cultura populară. Cele două straturi ale culturii au existat pentru o lungă perioadă de timp distinct separate, fără ca separarea lor să devină ostentativă și profitabilă pentru cultură în același timp. Clivajul dintre cultura populară și cea înaltă înseamnă despărțirea dintre două tipuri de cititori și de asemenea o diferență a mijloacelor tehnologiei culturale. Nu vom insista asupra explicitării celor două concepte, dar trebuie să admitem că dezvoltarea culturii în modernitate s-au creat diviziuni între cultura de specialitate, și aceea care a rămas pentru un public larg, caracterizată printr-un nivel de accesibilitate mărit, cultura de masă. Separarea celor două tipuri de cultură demonstrează procesul dinamic a compartimentărilor culturale, de făurire de noi misiuni pe care le atribuim culturii în procesul de secularizare. O asemenea misiune este aceea de a privi educația ca pe un drept pe care societatea îl acordă, din perspectiva legitimării și distribuirii acestei funcții membrilor comunității moderne. Spunem „distribuire“ a funcției culturale deoarece cultura nu înseamnă doar stocarea informației (vezi, ideea de putere a culturii la Bacon), ci și descrierea unui anumit model cultural prin distribuirea participării ori restrângerea acesteia la un cerc riguros controlat. Stocarea într-un anumit mod al informației culturale determină strategiile de schimbare ale societății moderne.

Înțelesul de cultura înaltă acoperă și un scenariu de putere pe care elita îl acordă acestei puteri. Cultura înaltă s-a format prin consecințele diviziunii muncii, și mai apoi prin dezvoltările ulterioare ale tehnologiilor culturale. Cultura înaltă a însemnat de asemenea un anumit grad de inițiere și esoterism cultural. Odată cu societatea capitalistă și cu nevoile de culturalizare ale acesteia, cultura de masă a ridicat probleme noi, prin diviziunile pe care le-a adus în favoarea dezvoltărilor separate. Cultura înaltă înseamnă tot mai mult o cultură specializată, în timp ce cultura populară a devenit la rândul ei distribuită în diferite sectoare, dominate de același grad al accesibilității și divertismentului nu se mai poate susține însă că distincția între cele două tipuri de cultură rezistă în actualitate, că nu se fac adesea incursiuni dintr-un domeniu în altul, astfel de exemple, existând de pildă cazul literaturii, muzicii, picturii, mai cu seama.

Structura internă a culturii poate fi abordată la diferite niveluri – în plan social și personal.

Cultura este “localizată” în timp și spațiu, într-o anumită colectivitate socială. Ea nu există în afara grupului social și contribuie la portretizarea sociologică a acestui grup.

Cultură individului și a comunității, unde “cultura personală” (a individului) constituie o totalitate a modurilor de comportare, a metodelor de acțiune, a gândurilor, noțiunilor, concepțiilor, produselor activității lui, care pot fi deseori necunoscute altor oameni.

Cultura comunității (a grupului sau comunității) reprezintă un ansamblu al produselor gândirii și activității, al valorilor, modalităților de conduită, care au fost recunoscute și acceptate de către colectivitate și au căpătat importanță pentru membrii ei.

Ansamblul elementelor culturii participă la determinarea comportamentelor și activităților importante pentru însăși menținerea și dezvoltarea comunităților umane, a societății în integralitatea dimensiunilor ei.

Studiul culturii se realizează prin abordarea conceptelor fundamentale întâlnite atât în antropologia culturii cât și în sociologia culturii – modelul cultural, valorile culturale, ethosul, configurația culturală, tradiția, valoarea umană, care sunt prezente în orice abordare a fenomenului cultural.

Schimbările ce au survenit în sferile sociopolitice și economice la finele anilor ’90 au adus remanieri cardinale în activitatea tuturor instituțiilor culturale publice din Republica Moldova. Ținând cont de faptul că cea mai mare “doză” din cultura de elită este emanată de structurile profesionale din țară și ar fi cazul ca acest “segment” din întregul sistem al culturii să fie cel mai bine structurat și pus la punct. Situația însă este mai prozaică.

Actualmente în Republica Moldova activează 11 teatre dramatice, muzicale și de comedie, 3 teatre pentru copii și tineret, Teatrul de Operă și Balet, organizații concertistice – Filarmonica de stat, Sala cu Orgă, Asociația concertistică „Moldova - concert”, colective artistice (orchestra simfonică – 2, orchestră mixtă – 1, orchestră de cameră - 1), rețea de instituții de învățământ muzical general (școli muzicale pentru copii) și profesioniști (Academia de Muzică, Teatrul și Arte Plastice, Școală medie specială de muzică, Colegiul de muzică „Ștefan Neaga”).

E de menționat faptul că lipsa atenției și a grijii din partea puterii de guvernământ din ultimele două decenii față de întreg sistemul cultural din republică, au afectat întreaga paletă a sistemului cultural, inclusive a artelor interpretative. Ca rezultat o mare parte a specialiștilor din acest domeniu au migrat masiv în alte domenii de activitate sau în alte țări. Sistemul de finanțare a instituțiilor de cultură este sub orice limită și nu este transparent.

Astăzi „consumatorul de cultură” de pretutindeni trebuie să se adapteze la procesul unei formări continue. În cazul Republicii Moldova putem sublinia ponderea accentuată a diversității culturale, a direcționării multor domenii de activitate spre standarde europene, a ideilor despre globalizarea și informatizarea socială, iar modelele culturale devin o formă de aplicabilitate a culturii, care se cere adusă la o realitate contextuală socială, politică, materială și spirituală.

În anul 2009 în cadrul Institutului Integrare Europeană și Științe Politice a AȘM, a fost realizat studiul sociologic „Probleme și oportunități ale culturii din Republica Moldova” (coordonator dr. Iu. Caraman) care ne-a creionat anumite stări din domeniul culturii autohtone. Rezultatele cercetării ne relatează că doar 23% din respondenți au apreciat satisfăcător nivelul dezvoltării culturii în localitatea lor, 58,1% au fost puțin satisfăcuți, iar 18,9% dintre respondenți au apreciat nivelul nesatisfăcător, din care putem concluziona că mai mult de $\frac{3}{4}$ din respondenți nu sunt satisfăcuți de situația culturii din localitatea lor.

Ar fi necesar și e o cerință a zilei ca managementul culturii în Republica Moldova să înceapă cu recunoașterea necesității de a redefini, a reconcepe termenul de cultură. A

privi cultura doar din punct de vedere umanist (concretizându-se în artefacte culturale) și făcând abstracție de latura antropologică a acesteia (de procese care definesc moduri de viață sau sisteme de valori) – aduce incapacitatea explicării dezvoltării sociale pe care cultura o generează. Această înțelegere trunchiată ce poate reprezenta cultura într-o societate generează demotivația sferei politice în a susține „cultură pentru cultură” și impunerea contribuitorului cultural da a fi lăsat să funcționeze la cote de avarie.

Conform datelor aceluiași studiu, la întrebarea: Cum apreciați politica în domeniul culturii desfășurate în ultimii ani?, răspunsurile respondenților sunt departe de a fi optimiste - 33,3% au optat pentru răspunsul „mai degrabă negativ decât pozitiv”; 21,3% - negativ; 21,8% - mai degrabă pozitiv decât negativ; 7,2% - pozitiv, iar 16,4% sau aflat în dificultate de a da un răspuns definitiv. Mai mult de 50% din respondenți au apreciat politica culturală din ultimii ani că ea, mai degrabă, ar avea o carență negativă. Toate acestea ne vorbesc despre aceea că Republica Moldova nu a reușit să implementeze o politică a sa, individuală, ce ar reieși din specificul național, folosindu-se și în continuare de mai multe modele din experiența diferitor politici culturale existente, a cărei preponderență o constituie experiența ex-sovietică.

Cultura, ca fenomen complex dependent de baza societăților din care face parte, este o verigă importantă în șirul sistemelor economic, politic, familial, fără de care colectivitatea umană nu ar putea exista. Societatea influențează structura culturii iar cultura, la rândul ei, structura și conținuturile societăților. Omul, prin capacitatea sa de adaptare, poate să se obișnuiască din mers cu condițiile sociale și culturale în sânul cărora crește și să acționeze în maniere diverse în funcție de acestea.

Literatura:

1. Parsons T. Понятие общества: Компоненты и их взаимоотношения // Американская социологическая мысль. Тексты. М. 1996
2. Apoud, p. 508.